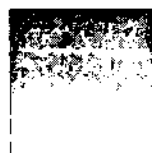

درآمدی بر مدیریت صاحبین
رویکردی آینده نگر

محمد مهدی ذوالفقارزاده

دانشگاه امام صادق علیه السلام

درآمدی بر مدیریت صالحین (رویکردی آینده‌نگر)

محمد مهدی ذوالفقارزاده

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

ویرایش ادبی: مهدی مباحثی

شمارگان: ۱۰۰۰

چاپ اول: بهار ۸۹

چاپ و صحافی: زلال کوثر

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۷۴-۲۵-۸

ISBN: 978-600-5574-25-8

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق علیه السلام، ص.ب. ۱۵۹-۱۴۶۵۵ تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱

سرشناس	ذوالفقارزاده، حسن، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور	درآمدی بر مدیریت صالحین، نگاهی قرآنی و آینده‌محور/محمد مهدی ذوالفقارزاده.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	۲۶۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۵۷۴-۲۵-۸؛ ۴۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص [۲۵۳] ۲۵۹-.
موضوع	آینده‌پژوهی -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	مهدویت -- انتظار -- جنبه‌های قرآنی
رده بندی کنگره	۱۳۸۸ آ ۹۹/۴: BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۱۵۹
شماره کاتالوگ ملی	۹۷۶۱۳۹۱

فهرست اجمالی

فهرست اجمالی	۵
فهرست تفصیلی	۹
سخن ناشر	۱۵
مقدمه دکتر گودرزی	۱۷
پیشگفتار	۱۹
بخش اول: چرا و چگونه آینده‌شناسی	۲۵
فصل اول: چرا آینده‌شناسی؟	۲۷
مقدمه	۲۷
۱-۱. دلایل عام آینده‌شناسی	۲۸
۲-۱. دلایل خاص آینده‌شناسی	۳۴
خلاصه فصل	۴۹
فصل دوم: چگونه آینده‌شناسی: چگونه و از کدام منظر به آینده بنگریم؟	۵۵
مقدمه	۵۵
۱-۲. منظر اول: به آخرالزمان باید از منظر آخرالزمان نگریست.	۵۷
۲-۲. منظر دوم: آخرالزمان را باید با توجه به معلومات آخرالزمانی نگریست.	۵۸
۳-۲. منظر سوم: به آخرالزمان باید با توجه به جغرافیای عالم نگریست.	۵۹
۴-۲. منظر چهارم: به آخرالزمان باید با توجه به برنامه مُلک نگریست.	۵۹

۵-۲. منظر پنجم: به آخرالزمان باید با توجه به اینکه "امام(ع) چه می‌خواهند"

نگریست..... ۶۱

۶-۲. منظر ششم: توجه به نقش مفاهیم، اشیاء و افراد خاص در آخرالزمان..... ۶۱

خلاصه فصل..... ۶۲

بخش دوم: ارائه تصویری قرآنی از آینده..... ۶۷

فصل سوم: بهشت ظهور و مختصات آن در آیات و روایات..... ۶۹

مقدمه..... ۶۹

۱-۳. جستجو در آیات قرآن برای پی‌بردن به فضای بعد از ظهور..... ۷۰

۲-۳. سایر آیات و روایات..... ۷۸

نتیجه‌گیری..... ۸۱

فصل چهارم: چرا بهشت ظهور؟..... ۸۹

مقدمه..... ۸۹

۱-۴. دلیل اول..... ۹۱

۲-۴. دلیل دوم..... ۹۵

نتیجه‌گیری..... ۹۷

فصل پنجم: برخی ویژگی‌های بهشت ظهور در روایات..... ۱۰۱

مقدمه..... ۱۰۱

۱-۵. مختصات بهشت ظهور در روایات..... ۱۰۲

نتیجه‌گیری..... ۱۱۱

بخش سوم: ارائه تصویری قرآنی از مدیران آینده..... ۱۱۵

فصل ششم: کنکاشی در مفهوم عمل صالح و صالحیت..... ۱۱۷

مقدمه..... ۱۱۷

۱-۶. کاوش در آیات و احادیث برای پی‌بردن به مفهوم صالحیت..... ۱۱۸

۲-۶. برخی نتایج و تبعات تعریف مطرح از مفهوم صالحین..... ۱۳۰

۳-۶. عمل صالح در کلام سایر علماء و اندیشمندان.....	۱۳۵
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۴۰
فصل هفتم: قیمت صالح شدن نزد خویان الهی.....	۱۴۵
مقدمه.....	۱۴۵
۱-۷. نوح(ع) و صالح بودن.....	۱۴۷
۲-۷. ابراهیم(ع) و صالح بودن.....	۱۵۱
۳-۷. لوط(ع) و صالح بودن.....	۱۵۳
۴-۷. یوسف(ع) و صالح شدن.....	۱۵۶
۵-۷. سلیمان(ع) و صالح شدن.....	۱۵۸
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۶۰
فصل هشتم: ویژگی‌های صالحین در قرآن.....	۱۶۷
مقدمه.....	۱۶۷
۱-۸. شرایط الحاق به صالحین.....	۱۶۸
۲-۸. ارزش‌های صالحین.....	۱۸۲
۳-۸. منطق، تفکر و نشانه‌های صالحین.....	۱۹۹
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری: ویژگی‌های صالحین؛ به‌سوی الگوی قرآنی.....	۲۰۵
فصل نهم: صالحین در آخرالزمان.....	۲۱۳
مقدمه.....	۲۱۳
۱-۹. تصویری ابتدایی از آخرالزمان در پیش‌رو.....	۲۱۴
۲-۹. اصلاح فضای آخرالزمان در پیش‌رو؛ چگونه؟.....	۲۱۸
۳-۹. «سرعت» و «سبقت»، دو عنصر اصلی مدیریت صالحین.....	۲۲۱
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۲۲
بخش چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۲۹
مروری بر علل و دغدغه‌های مربوط به شکل‌گیری تحقیق و جمع‌بندی نتایج آن.....	۲۳۱
پیشنادهای تحقیق.....	۲۴۲

۱. پیشنهاد اجرایی ۲۴۲
۲. پیشنهاد های تحقیقاتی ۲۴۴
- نوآوری تحقیق ۲۴۶
- منابع و مآخذ ۲۵۱
- منابع فارسی ۲۵۱
- منابع عربی ۲۵۷
- منابع انگلیسی ۲۵۹
- سایتهای اینترنتی ۲۶۰

فهرست تفصیلی

۵	..... فهرست اجمالی
۹	..... فهرست تفصیلی
۱۵	..... سخن ناشر
۱۷	..... مقدمه دکتر گودرزی
۱۹	..... پیشگفتار

بخش اول: چرا و چگونه آینده‌شناسی ۲۵

۲۷	..... فصل اول: چرا آینده‌شناسی؟
۲۷	..... مقدمه
۲۸	..... ۱-۱. دلایل عام آینده‌شناسی
۳۴	..... ۲-۱. دلایل خاص آینده‌شناسی
۳۷	..... ۱-۲-۱. دلیل اول: رفتار غربیان و مسلمانان در قبال آخرالزمان
۳۷	..... ۱-۲-۱-الف. رفتار غربیان در قبال آخرالزمان
۳۹	..... ۱-۲-۱-ب. وضعیت جبهه خودی در قبال آخرالزمان
	..... ۱-۲-۱-ج. مقایسه تفکر، برنامه و اعمال جبهه‌ی خودی با جبهه غرب در
۴۰	..... قبال آخرالزمان
۴۲	..... ۲-۲-۱. دلیل دوم: ما گریزی از ورود به آینده نداریم
۴۳	..... ۳-۲-۱. دلیل سوم: آمادگی و پیشگیری از تلاطم‌های بسیار شدید آینده

۴۴	۱-۲-۴. دلیل چهارم: جایگاه آخرالزمان‌شناسی در قرآن
۴۶	۱-۲-۵. دلیل پنجم: رفتار صالحین
۴۷	۱-۲-۶. دلیل ششم: امر به تفقه در ماجرای آخرالزمان
۴۹	خلاصه فصل
۵۵	فصل دوم: چگونه آینده شناسی: چگونه و از کدام منظر به آینده بنگریم؟
۵۵	مقدمه
۵۷	۱-۲. منظر اول: به آخرالزمان باید از منظر آخرالزمان نگریست.
۵۸	۲-۲. منظر دوم: آخرالزمان را باید با توجه به معلومات آخرالزمانی نگریست.
۵۹	۲-۳. منظر سوم: به آخرالزمان باید با توجه به جغرافیای عالم نگریست.
۵۹	۲-۴. منظر چهارم: به آخرالزمان باید با توجه به برنامه ملک نگریست.
۵۹	۲-۵. منظر پنجم: به آخرالزمان باید با توجه به اینکه "امام (ع) چه می‌خواهند"
۶۱	نگریست.
۶۱	۲-۶. منظر ششم: توجه به نقش مفاهیم، اشیاء و افراد خاص در آخرالزمان
۶۲	خلاصه فصل
۶۷	بخش دوم: ارائه تصویری قرآنی از آینده
۶۹	فصل سوم: بهشت ظهور و مختصات آن در آیات و روایات
۶۹	مقدمه
۷۰	۱-۳. جستجو در آیات قرآن برای پی‌بردن به فضای بعد از ظهور
۷۴	۱-۱-۳. الرحمن، آیات ۶۲ و ۶۴
۷۸	۲-۳. سایر آیات و روایات
۷۸	۲-۲-۱. آل عمران، ۱۴۲
۷۹	۲-۲-۲. هود، ۱۰۸-۱۰۵
۸۱	نتیجه‌گیری
۸۹	فصل چهارم: چرا بهشت ظهور؟
۸۹	مقدمه
۹۱	۱-۴. دلیل اول
۹۵	۲-۴. دلیل دوم
۹۷	نتیجه‌گیری

فصل پنجم: برخی ویژگی‌های بهشت ظهور در روایات.....	۱۰۱
مقدمه.....	۱۰۱
۱-۵. مختصات بهشت ظهور در روایات.....	۱۰۲
۱-۱-۵. برپایی قسط و عدل حقیقی و فراگیر.....	۱۰۲
۲-۱-۵. نزول ارزاق و برکات از آسمان و زمین.....	۱۰۳
۳-۱-۵. رضایت اهل آسمان و زمین.....	۱۰۴
۴-۱-۵. طهارت زمین از دشمنان.....	۱۰۴
۵-۱-۵. ارتش زمین به اولیاء.....	۱۰۶
۶-۱-۵. احیاء پندگان و شهرها.....	۱۰۶
۷-۱-۵. نزول انواع نعمات که نظیر آن نبوده است.....	۱۰۶
۸-۱-۵. نزول باران از آسمان.....	۱۰۷
۹-۱-۵. کامل کردن عقول.....	۱۰۷
۱۰-۱-۵. عطای توان ۴۰ مرد به یک شیعه.....	۱۰۷
۱۱-۱-۵. کامل کردن ایمان‌ها.....	۱۰۸
۱۲-۱-۵. کامل کردن علوم.....	۱۰۸
۱۳-۱-۵. وسعت دیداری و شنیداری مؤمنین و شیعیان.....	۱۰۸
۱۴-۱-۵. همنشینی مؤمنین با ملائک.....	۱۰۹
۱۵-۱-۵. علیا کردن کلمه الله.....	۱۱۰
۱۶-۱-۵. عمران، آبادانی و سرسبزی.....	۱۱۰
نتیجه‌گیری.....	۱۱۱

بخش سوم: ارائه تصویری قرآنی از مدیران آینده..... ۱۱۵

فصل ششم: کنکاشی در مفهوم عمل صالح و صالحیت.....	۱۱۷
مقدمه.....	۱۱۷
۱-۶. کاوش در آیات و احادیث برای پی بردن به مفهوم صالحیت.....	۱۱۸
۲-۶. برخی نتایج و تبعات تعریف مطرح از مفهوم صالحین.....	۱۳۰
۱-۲-۶. اهمیت ایمان و عمل صالح.....	۱۳۰
۲-۲-۶. جایگاه ایمان در عمل صالح.....	۱۳۱
۳-۲-۶. منطق صالحیت.....	۱۳۴

۳-۶. عمل صالح در کلام سایر علماء و اندیشمندان.....	۱۳۵
۱-۳-۶. آیت الله ابراهیم امینی.....	۱۳۵
۲-۳-۶. آیت الله جعفر سبحانی.....	۱۳۶
۳-۳-۶. آیت الله محمد فاضل لنکرانی.....	۱۳۷
۴-۳-۶. آیت الله جوادی آملی.....	۱۳۸
۵-۳-۶. آیت الله مکارم شیرازی و همکاران.....	۱۳۹
۶-۳-۶. جمعی از نویسندگان.....	۱۴۰
جمع بندی و نتیجه گیری.....	۱۴۰
فصل هفتم: قیمت صالح شدن نزد خوبان الهی.....	۱۴۵
مقدمه.....	۱۴۵
۱-۷. نوح(ع) و صالح بودن.....	۱۴۷
۲-۷. ابراهیم(ع) و صالح بودن.....	۱۵۱
۳-۷. لوط(ع) و صالح بودن.....	۱۵۳
۴-۷. یوسف(ع) و صالح شدن.....	۱۵۶
۵-۷. سلیمان(ع) و صالح شدن.....	۱۵۸
جمع بندی و نتیجه گیری.....	۱۶۰
فصل هشتم: ویژگی های صالحین در قرآن.....	۱۶۷
مقدمه.....	۱۶۷
۱-۸. شرایط الحاق به صالحین.....	۱۶۸
۱-۱-۸. شرط اول: ایمان و عمل صالح.....	۱۶۹
۱-۱-۸ الف. ضرورت پرداختن به مقوله ظهور و نو پا بودن این موضوع در جبهه حق.....	۱۷۰
۱-۱-۸ ب. بایسته های ایمانی برای تحقق عمل صالح معطوف به آینده.....	۱۷۲
(۱) چه خواهد شد؟ یا شناخت چیستی آینده.....	۱۷۲
(۲) چرا چنین می شود؟ یا شناخت چرایی آینده.....	۱۷۳
(۳) چه باید کرد؟ یا شناخت برنامه های عملیاتی و راهکارهای عملی برای آینده.....	۱۷۳

- (۴) اطمینان از گزینش صحیح‌ترین و بهترین معلومات و کارآمدی آن
 (ارزیابی مستمر موضوعات قبل با معیارهای قرآنی و روایی)..... ۱۷۵
- ۸-۱-۲. شرط دوم: مسلم‌گونه وفات یافتن..... ۱۷۶
- ۸-۱-۳. شرط سوم: حکم داشتن..... ۱۷۹
- ۸-۲. ارزش‌های صالحین..... ۱۸۲
- ۸-۲-۱. سوره آل‌عمران آیات ۱۱۴ و ۱۱۳..... ۱۸۳
- ۸-۲-۲. سوره انبیاء آیه ۹۰ با توجه به آیه ۸۵ سوره انعام..... ۱۸۴
- ۸-۲-۳. سوره منافقون آیه ۱۰ و سوره توبه آیه ۷۵..... ۱۸۵
- ۸-۲-۴. سوره قصص آیه ۲۷..... ۱۸۶
- ۸-۲-۵. واجد بودن صفات محسنین..... ۱۸۷
- ۸-۲-۵-۱. یک و دو. تقوا و صبر..... ۱۸۸
- ۸-۲-۵-۲. سه. مودت اهل بیت(ع)..... ۱۹۰
- ۸-۲-۵-۳. چهار، پنج و شش. اتفاق در همه حال(گشایش و تنگ‌دستی)، کظم غیظ و گذشت از مردم..... ۱۹۱
- ۸-۲-۵-۴. هفت. استقامت در راه خدا..... ۱۹۲
- ۸-۲-۵-۵. هشت. جهاد در راه خدا و جهاد با نفس..... ۱۹۳
- ۸-۲-۵-۶. نه و ده. اجتناب از فساد در زمین بعد از اصلاح آن و خواندن خدا هم از روی خوف و هم از روی طمع..... ۱۹۴
- ۸-۲-۵-۷. یازده، دوازده و سیزده: اقامه (برپاداشتن) نماز، ایتاء زکات و یقین به آخرت..... ۱۹۵
- ۸-۲-۶. جمع‌بندی ارزش‌های صالحین..... ۱۹۷
- ۸-۳. منطوق، تفکر و نشانه‌های صالحین..... ۱۹۹
- ۸-۳-۱. منطوق و تفکر صالحین..... ۲۰۰
- ۸-۳-۱-الف. ساختن و آباد کردن آخرت (با تمام مصادیق آن؛ از جمله ظهور)..... ۲۰۰
- ۸-۳-۱-ب. عدم اکتفا به وضع موجود..... ۲۰۱
- ۸-۳-۱-ج. ما برای امام(ع) نه امام برای ما! (خدمت عاشقانه و بدون توقع)..... ۲۰۱
- ۸-۳-۲. نشانه‌های صالح..... ۲۰۴

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری: ویژگی‌های صالحین؛ به‌سوی الگوی قرآنی.....	۲۰۵
فصل نهم: صالحین در آخرالزمان.....	۲۱۳
مقدمه.....	۲۱۳
۱-۹. تصویری ابتدایی از آخرالزمان در پیش‌رو.....	۲۱۴
۲-۹. اصلاح فضای آخرالزمان در پیش‌رو؛ چگونه؟.....	۲۱۸
۳-۹. «سرعت» و «سبقت»، دو عنصر اصلی مدیریت صالحین.....	۲۲۱
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۲۲
بخش چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۲۹
مروری بر علل و دغدغه‌های مربوط به شکل‌گیری تحقیق و جمع‌بندی نتایج آن.....	۲۳۱
پیشنادهای تحقیق.....	۲۴۲
۱. پیشنهاد اجرایی.....	۲۴۲
تشکیل یک مرکز آینده‌نگری شیعی در سطح کشور با هدف رصد «آخرالزمان» در پیش‌رو.....	۲۴۲
۲. پیشنهادهای تحقیقاتی.....	۲۴۴
نوآوری تحقیق.....	۲۴۶
منابع و مأخذ.....	۲۵۱
منابع فارسی.....	۲۵۱
منابع عربی.....	۲۵۷
منابع انگلیسی.....	۲۵۹
سایتهای اینترنتی.....	۲۶۰

تربیت اسلامی، مرجعیت علمی

«کاری کنید که دانشگاه امام صادق علیه السلام ... مرجع تحقیقات مراکز علمی و دانشگاه‌های دنیا بشود» مقام معظم رهبری^۱

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته است، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در عرصه نظر و عمل به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد زیرا که علم بدون ترکیه پیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد. از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشان را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

۱. از بیانات مقام معظم رهبری در ملاقات اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) مورخ

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که «ربع قرن» تجربه شده و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران این نهاد است که امید می رود در طلیعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام باتوجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه مندان می گردد. هدف از این اقدام ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند، درک کاستی ها و اصلاح آنها زمینه پرورش نسل جوان و علاقه مند به طی این طریق را نیز فراهم خواهد کرد.

در این راستا، اثر حاضر از مجموعه مطالعاتی «مدیریت اسلامی» تقدیم جامعه علمی کشور می شود. لازم به ذکر است که سیاست «موضوع محور نمودن» پژوهش های دانشگاه طی سه سال گذشته آثار و نتایج مبارکی در پی داشته که از آن جمله می توان به غنای موضوعی پژوهش های دانشگاه اشاره داشت. در قالب این سیاست، موضوعات با اولویت نخست شناسایی و از منظرهای مختلف علمی به بحث گذارده می شوند که «مدیریت اسلامی» به دلیل کمبود متون تخصصی، نیاز فزاینده جامعه علمی و بویژه عملیاتی کشور، از جمله آنها می باشد.

ناشر بسیار خرسند است که اثری که از این مجموعه را در دستور نشر دارد و امیدوار است که بسته مطالعاتی آرایه شده که از حیث تعداد و محتوا در سطح کشور بی نظیر است، به همت سایر پژوهشگران تقویت شده و رشد مطالعات مدیریت اسلامی را در آینده نزدیک شاهد باشیم.

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه دکتر گودرزی

انسان در طول تاریخ حیات خویش، همواره با امید زنده بوده است. معنای امید نیز گره در نگرش فرد نسبت به آینده دارد. هر چه آینده از دید فرد روشن و شفاف باشد، میل به امید در او افزون‌تر می‌گردد و اگر نگاهش به آینده تیره و تاریک باشد نیز دچار یأس و نومیدی خواهد شد. با توجه به این نکته، سؤال آن است که چه چیز باعث ایجاد امید در فرد خواهد شد؟ آیا آینده روشن در پرتوی نگاه بشری تحقق خواهد یافت یا نیازمند نوعی نگاه و نگرش خاصی خواهد بود؟ پاسخ به این سؤال به ظاهر ساده، بسیار مشکل است. انسان بر مبنای فطرت الهی و سرآفرینش، مختار آفریده شده؛ ضمن اینکه اختیار او در دامنه اراده الهی معنا دارد و به عبارت معصوم نه آزاد است و نه مجبور، بلکه میان این دو حد است. چنین انسانی توانایی آینده‌نگری را خواهد داشت و از این رو است که مفاهیمی چون آینده‌پژوهی، آینده‌نگاری و آینده‌بینی در جهان همواره وجود داشته است.

اما اگر انسان صرفاً با تکیه بر دانش خود اقدام به آینده‌نگری کند و جهان را صرفاً همراه اراده خود فرض کند راه به بی‌راهه برده است. زیرا در آینده جهان انسان یکی از عوامل است و اراده الهی، سنن و فلسفه آفرینش و

نقطه مقصد آن نیز بی شک تأثیر گذارند. انسان بدون تجهیز به دین و آموزه‌های دینی، تکیه بر منابع ارزشمند الهی و همچنین بهره‌مندی از پیامبران الهی، ائمه اطهار و اولیای حق، توان آینده‌نگری روشن نداشته؛ لذا امیدش به آینده یا کمرنگ خواهد بود یا رنگ واقعی نداشته و پنداری مصنوعی و شکننده است. آینده‌نگری الهی بحثی است که شاید از نظر اجرا قدمتی طولانی دارد اما در مباحث علمی، جدید بوده و امیدواریم با کار ارزشمندی که آقای ذوالفقارزاده با عنوان حرکتی به سوی الگوی قرآنی در طراحی سیما و افقی از مدیران جامعه موعود آخرالزمان انجام داده و به پایان رسانید، جایگاه خود را پیدا نماید.

حسن کار انجام شده آن است که قرآن‌محوری در مطالعات اسلامی به ویژه حوزه مدیریت اسلامی را به عنوان یک اصل کلیدی مد نظر داشته و با استفاده از دانش بشری در حوزه مدیریت با نگاهی اسلامی و قرآنی، به طراحی مدلی جدید و سیمایی نو روآورده است. امید دارم این حرکت در درگاه الهی مقبول و توسط ایشان و سایرین ادامه یابد.

والسلام علیکم

غلامرضا گودرزی

پیشگفتار

«مسئولین ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست. انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان به پرچمداری حضرت حجت - ارواحنا فدا - است که خداوند بر همه مسلمانان جهان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد. مسائل اقتصادی و مادی اگر لحظه‌ای مسئولین را از وظیفه‌ای که برعهده دارند منصرف کند، خطری بزرگ و خیانتی سهمگین را به دنبال دارد. باید دولت جمهوری اسلامی تمامی سعی و توان خود را در اداره هرچه بهتر مردم بنماید، ولی این بدان معنا نیست که آنها را از اهداف عظیم انقلاب که ایجاد حکومت جهانی اسلام است، منصرف کند.»

امام خمینی (ره)، پیام به مهاجرین جنگ تحمیلی، ۱۳۷۱/۲

حمد و سپاس خدای مهربان را که ما را در این عصر و زمانه به دنیا آورد. حمد و سپاس خدای رئوف را که ما را در زمانه‌ی مهدی (عج) و بر دین مهدی (عج) که همان دین جدش رسول الله (ص) است؛ قرار داد و ما را بر سر سفره‌ی معارف ناب تشیع نشاند. معارفی که در آن، گذشته و حال و آینده، نظام‌دار بوده و نظامی واحد داشته و همگی در قرآن او تبیین شده است. خدا را شکر می‌گوییم که اسلام و تسلیم بودن در برابر این نظام و برنامه‌ی آن و شوق تبعیت از رسول او و اولوالامرش را در وجود ما قرار داد

تا بر این اساس، اصرارمان بر آن باشد که چارچوب فکری مان را برای فهم این نظام و تعقل در برنامه‌ی آن، تنها از ایشان بگیریم و از ذهنیت‌های خودساخته خویش و دیگران بهراسیم و به او پناه ببریم. خدا را سپاسگزاریم که اشتیاق به دانستن برنامه‌اش برای آینده را در نهادمان گذارد تا در درک دقیق آن و دیدن زیبایی‌ها و ویژگی‌هایش کوشا باشیم و امید که ما را از لشکریان و عاملان برپایی برنامه‌اش برای آینده قرار دهد.

«آینده» را جاذبه‌ای است که همگان را شیفته تفکر پیرامون آن می‌کند. انسان، به آگاهی از سرنوشت جهان، سمت و سوی حرکت تاریخ بشری، برنامه‌ها و صحنه‌های پیش روی جامعه بشری در آینده، نحوه زندگی در آینده دور یا نزدیک، تحقق یا عدم تحقق وعده‌های ادیان و مکاتب پیرامون آینده و... تمایل نشان می‌دهد.

از دیگر سو، امروزه شناخت صحیح ماجراها و حوادث آینده و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها بر اساس آن، از مهم‌ترین نیازهای جوامع است. به همین دلیل، آنچه در دنیا شاهد آن هستیم از وجود یکسری مراکز «آینده‌پژوهی» و کانون‌های تفکر^۱ حکایت دارد که به عنوان یکی از مهمترین مراکز استراتژیک دنیا، مبنای تفکر و عمل نظام جبهه غرب را شکل می‌دهند. برخی از این مراکز آینده‌پژوهی، در برنامه سالیانه خود، به ارائه برنامه ۲۰۰ سال آینده می‌پردازند و این‌گونه مسیر آتیه نظام جهانی را به زعم خویش ساماندهی می‌کنند.

جامعه اسلامی نیز از قاعده و نیاز فوق مستثنی نیست، که البته باید گفت به لحاظ مدعای اسلام در پیشتازی نسبت به سایر ادیان در آخرالزمان^[۱]، متولّی اصلی در ارائه آینده‌پژوهی صحیح و عمل حقیقی در

قبال آینده، دین اسلام و خاصه، مذهب تشیع است. شیعه را در این راستا، منابعی بسیار غنی و قیمتی است که گویی تنها از وجود آنها در گنجینه‌ای مخفی اطلاع داشته و بر آن می‌بالد! و برخلاف جبهه باطل که در قبال آینده، راهبردی تهاجمی و پیشرو را در پی گرفته است، جبهه حق، نسبت به آینده بی‌توجه و یا کم‌توجه بوده؛ عزم باید و شاید را جهت پی‌بردن به فضای در پیش روی آینده، برنامه‌ها (چه خواهد شد؟) و بایسته‌های آن (چه باید کرد؟)؛ از خود نشان نمی‌دهد. لذا بر تمامی پژوهشگران جبهه حق فرض است که با استعانت از حق تعالی و رجوع به هادیان الهی، در این میدان وارد گشته و این بخش از جبهه حق را رونق و ارتقاء دهند. اما با کمال تأسف باید اذعان کرد که ما مسلمانان، به عنوان واجدان عظیم‌ترین گنج‌های «آینده‌پژوهی»، از این موضوع عمدتاً غافلیم و یا آنکه در صورت توجه، از غیر چارچوب قرآنی و روایی به تبیین آینده می‌پردازیم.

این امر و جبران چنین نقیصه‌ای، از دغدغه‌های اصلی نگارنده، جهت تدوین تحقیق حاضر در حوزه مدیریت و آینده‌پژوهی به شمار می‌رود. دغدغه‌ای که بر اساس «تفکر مهدویت»، به عنوان آینده‌ای که آیات قرآن و نظام ارزشی اسلام از آن یاد نموده و بسیار بر آن تأکید دارد؛ شکل گرفته است. بر این اساس، کانون توجه این نوشتار، به آینده موردنظر الهی در «آخرالزمان» و «ظهور» و «مدیریت در این فضا» معطوف می‌گردد و به طور خاص بر ویژگی‌های مدیران چنین فضایی در آینده متمرکز است.

کتاب حاضر بر اساس همین مسائل، در چهار بخش تنظیم شده است. بخش نخست نگاهی دارد به شناخت چرایی و چگونگی آینده‌شناسی و نیم‌نگاهی به چیستی آن. در بخش دوم، با عنایت به مباحث مطرح شده در بخش نخست (مبنی بر ضرورت و چگونگی آینده‌شناسی) به ارائه تصویری

قرآنی از آینده اختصاص دارد که عبارت پرمعنی و جدید «بهشت ظهور»، حاصل نتایج این بخش است. اما محور اصلی کتاب را می‌توان بخش سوم آن دانست که در آن به بررسی و معرفی صفات و ویژگی‌های مدیران آینده جامعه بشری پرداخته شده است. در این بخش، با استدلال‌های گوناگون و با کنکاش در آیات و احادیث و تعقل در این چارچوب، «صالحیت» به عنوان یک صفت جامع معرفی گشته و از «صالحان» به عنوان مدیران آینده جامعه بشری یاد شده است. بنای این بخش از تحقیق، جمع‌آوری و احصاء ویژگی‌ها و منطق و تفکر آنان است. در انتهای این بخش هم تلاش شده است تا با ترسیم اجمالی فضای آخرالزمان در پیش رو، ضرورت حضور صالحین در آخرالزمان و جایگاه «مدیریت صالحانه» و «عمل صالح» ایشان روشن گردد. در بخش پایانی کتاب نیز، نتایج، پیشنهادها و نوآوری تحقیق لحاظ شده‌اند.

ناگفته نماند که بخش‌های عمده‌ای از کتاب حاضر برگرفته از کار تحقیقاتی است که به عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده در دانشگاه امام صادق(ع)^[۲] صورت گرفته است. هر چند که وی آن را نقطه شروعی بیش نمی‌داند و عنوان «آغازنامه» را برای آن پرمعنی‌تر می‌یابد!

در پایان لازم می‌داند از زحمات تمام عزیزانی که مرا در این راه یاری کرده‌اند؛ بویژه خانواده‌ام، پدر و مادر بزرگوار و برادرانم و همچنین دوستان بسیار صمیمی‌ام که مجال برای ذکر نام شریفشان نیست؛ تشکر و قدردانی نمایم. همچنین بر خود لازم می‌دانم که از تلاش‌های جناب آقای دکتر غلامرضا گودرزی و بزرگواری آیت‌الله باقری‌کنی که زحمت راهنمایی و مشاوره «آغازنامه» حقیر را برعهده داشتند، و نیز از جناب آقای دکتر افتخاری و همکارانشان در معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق(ع)، بویژه

آقای روشنی کمال تشکر و سپاس را ابراز دارم. بی شک، چنین کاری خالی از عیب و نقص نخواهد بود، به همین دلیل، پیشاپیش از تمام بزرگوارانی که مرا در جریان این نقص‌ها خواهند گذاشت و موجب تقویت و اصلاح کار می‌شوند؛ تشکر می‌نمایم.*

﴿يَا أَيُّهَا الْغَرِيزُ مَسْنَا وَ أَهْلْنَا الضُّرُّ وَ جِئْنَا بِيضَاعَةَ مُزْجَاةٍ فَأَوْفٍ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾^[۳]

کمتر از ران ملخی به پیش‌گاه برتر از سلیمانی

محمد مهدی ذوالفقارزاده

زمستان ۱۳۸۸

پادداشت‌ها

۱. الف) [توبه، ۳۳ و صف، ۹] - ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾: او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد، تا آن را بر همه آیین‌ها غالب گرداند، هر چند مشرکان کراهت داشته باشند!

ب) [فتح، ۲۸] - ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكُنِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾: او کسی است که رسولش را با هدایت و دین حق فرستاده تا آن را بر همه ادیان پیروز کند؛ و کافی است که خدا گواه این موضوع باشد!

۲. ذوالفقارزاده، محمد مهدی (۱۳۸۵) تصویرپردازی از مدیران آینده: به سوی الگوی قرآنی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع) به راهنمایی دکتر غلامرضا گودرزی و مشاوره آیت‌الله محمدباقر باقری‌کنی.

۳. [یوسف، ۸۸] - «ای عزیز! به ما و خانواده ما آسیب رسیده است و سرمایه‌ای ناچیز آورده‌ایم. بنابراین پیمان‌ها را تمام بده و بر ما تصدق کن که خدا صدقه‌دهندگان را پاداش می‌دهد».